

Гладкова Є.О. старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Малиновська Т.М. старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів

Конституцією України проголошено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а також захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її державної, економічної та інформаційної безпеки є найважливішими завданнями держави. Невід'ємною складовою державного механізму забезпечення реалізації цих завдань є діяльність правоохоронних органів, функціонування яких повинно відповідати новітнім запитам суспільства у забезпеченні його безпеки від кримінальних загроз та інших дестабілізуючих факторів. Суспільно небезпечним є погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, також посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Найбільш суспільно небезпечним є погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), Відтворення цих злочинів суттєво знижує рівень функціональної спроможності правоохоронних органів та становить суттєву перепону на шляху до підвищення їх авторитету, реалізації першочергових завдань з реформування, перешкоджає утвердженню високих соціальних й правових стандартів в організації життєдіяльності українського суспільства. Захист працівників правоохоронних органів є важливою складовою формування не лише державного апарату, а й цілісності процесу соціальних трансформацій в частині гарантованості прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також держави.

Розглянемо кримінально-правову характеристику вище зазначеного

злочину. Нормальне функціонування вказаних органів означає забезпечення їх діяльності відповідно до вимог чинного законодавства, тобто недопущення будь-якими суб'єктами порушень положень законів, постанов, розпоряджень, інших нормативно-правових актів та заснованих на них вимог компетентних органів та (або) їх представників.

Родовим об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують авторитет та нормальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, а також захист професійної діяльності журналістів.

Безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину є суспільні відносини, що забезпечують авторитет та нормальну діяльність всієї системи правоохоронних органів. Доцільно зазначити те, що при вчиненні посягання на окремого працівника правоохоронного органу або його близького родича, винна особа зазіхає не на окрему людину (працівника), а на існуючу систему органів, що покликані забезпечувати правопорядок у державі.

В якості *додаткового обов'язкового об'єкту* даного злочину розглядають суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканості та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканості власності зазначених осіб.

Потерпілим при вчиненні даного злочину є працівник правоохоронного органу або його близькі родичі. Згідно з ч. 4 ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. № 975-IV, правоохоронними органами є державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII до правоохоронних органів належать: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори,

органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Відмітною ознакою відповідних осіб як працівників саме правоохоронних органів є те, що вони беруть безпосередню участь у: а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) провадженні і розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні публічного порядку і безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства; є) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони України; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Необхідно зауважити, що особи, які уклали трудовий договір із правоохоронними відомствами і не є атестованими службовими особами цих органів, а становлять їх технічний, допоміжний персонал, *не визнаються потерпілими від цього злочину*. Так само не виступають потерпілими особи, які здійснюють захист лісів і є працівниками недержавних організацій, які, хоч і наділені функціями охорони і захисту лісів на території України, але не названі у переліку правоохоронних органів, що закріплені у законі.

Певні суперечності та труднощі у правозастосовній практиці викликає питання кваліфікації діяння винної особи у разі вчинення аналізованих діянь *відносно колишнього працівника правоохоронного органу* або його близьких родичів, у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. У разі вчинення посягання на колишнього працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, у зв'язку з виконанням потерпілим службових обов'язків у минулому, на нашу думку, діяння винної особи повинні кваліфікуватися за ст. 345 КК України, оскільки і в цьому випадку особа зазіхає на авторитет та нормальну діяльність правоохоронних органів.

Отже, на нашу думку, *потерпілим* при вчиненні злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 345 КК України є, як *діючий, так і колишній працівник правоохоронного органу*.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками: 1) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); 2) суспільно небезпечні наслідки; 3) причинний зв'язок між дією чи бездіяльністю та злочинними наслідками; 4) спосіб, місце, час, засоби, знаряддя та обстановка вчинення злочину.

На підставі аналізу диспозиції ст. 345 КК України об'єктивна сторона аналізованого злочину характеризується наступними *формами діяння*: погроза вбивством (ч. 1 ст. 345 КК України); погроза насильством (ч. 1 ст. 345 КК України); погроза знищення чи пошкодження майна (ч. 1 ст. 345 КК України); заподіяння побоїв (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння легкого тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345 КК України).

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Цьому елементу складу злочину притаманні такі ознаки: 1) фізична особа; 2) осудність; 3) досягнення певного віку.

Отже, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України може бути лише фізична особа: громадянин України, особа без громадянства, іноземець (при умові, що він не володіє дипломатичним імунітетом). При вчиненні цього злочину, осудність суб'єкта полягає в розумінні (усвідомленні) того, що він вчиняє протиправні дії, а саме: погрожує вбивством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує вбивством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує насильством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує насильством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує знищенням чи пошкодженням майна працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує знищенням чи пошкодженням майна близьких родичів працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім

службових обов'язків; заподіює побої працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює побої близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює легке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює легке тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює тяжке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює тяжке тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків.

На підставі аналізу чинного кримінального закону можна дійти висновку, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України є особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, злочинів передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України – особа, яка досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 345 КК України характеризується виною у формі прямого умислу.

Інтелектуальна ознака прямого умислу – це усвідомлення суб'єктом об'єктивних ознак складу злочину та відображення в його свідомості юридичної та фактичної сторін злочину. Згідно з цим, вчиняючи дії, передбачені диспозицією ст. 345 КК України, суб'єкт усвідомлює фактичну сторону своїх дій.

Вольова ознака прямого умислу – це бажання настання передбачуваних наслідків своєї дії. Тобто, прямий умисел, як форма вини характеризується певним вольовим відношенням суб'єкта до суспільної небезпечності та протиправності вчинюваного діяння. Психічне ставлення суб'єкта до вчинення

злочину, передбаченого ст. 345 КК України, полягає в тому, що він не тільки усвідомлює об'єктивні ознаки цього злочину, але й бажає вчинити це діяння.

Такі факультативні ознаки суб'єктивної сторони, як *мотив* та *мета*, законодавцем прямо не визначені у диспозиції аналізованої статті. Однак ми безумовно підтримуємо позицію визначену законодавцем відносно того, що зазначені вище діяння винна особа повинна вчиняти саме у зв'язку із виконання працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків, тобто обов'язковою ознакою досліджуваного злочину є мета, яка виражена законодавцем через конструкцію «...у зв'язку з...» та полягає в бажанні винного реалізувати діяння, спрямоване на спричинення шкоди працівнику правоохоронного органу через (у зв'язку з) виконання ним своїх службових обов'язків.

Провівши дослідження проблем запобігання злочинам проти працівників ОВС під час несення служби, можна зробити висновок, що вказане питання є надзвичайно актуальним та значущим як для гарантування особистої безпеки працівників ОВС, так і для нормального демократичного розвитку нашої держави, підтримання в ній правопорядку, забезпечення ефективного захисту прав та свобод громадян України. Таким чином злочинність проти працівників ОВС України під час несення служби є найнебезпечнішим дестабілізуючим фактором, що негативно впливає не тільки на систему ОВС України, але й на національну безпеку держави – чим вище її рівень, тим менше можливостей використання системи ОВС та її працівників як ефективного інструмента вирішення внутрішніх проблем. Суспільна небезпечність злочинів проти працівників ОВС під час несення служби об'єктивно пов'язана не тільки з порушенням громадського порядку, але й з ослабленням системи ОВС як найважливішої складової держави з захисту громадян та боротьби із злочинністю.

Література:

1. Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів:
Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим
доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.